

Barbara Grabowska

Rewitalizacja tożsamości regionalnej

Chowanna 1, 31-42

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Grabowska

Uniwersytet Śląski

Rewitalizacja tożsamości regionalnej

Rewitalizacja jest pojęciem, które było pierwotnie odnoszone do zespołu działań urbanistycznych i planistycznych, mających na celu społeczne, architektoniczne, planistyczne i ekonomiczne przekształcenie zniszczonego miasta bądź jego dzielnicy będącej w stanie kryzysu, na przykład „rewitalizacja zdegradowanej, przemysłowej części miasta”. Coraz częściej jednak pojęcie to jest stosowane w naukach społecznych. W języku łacińskim *re- + vita* znaczy ‘przywrócenie do życia, ożywienie’. Zatem do wymiaru odnowy technicznej możemy dodać wymiar związany z promowaniem nowych postaw społecznych, zmianą stereotypów, a nawet z pojawieniem się – na nowo – tożsamości regionalnej.

W okresie Polski Ludowej problematykę regionalną marginalizowano, celowo ograniczano, a odrębność kulturową środowisk lokalnych traktowano w kategoriach zjawisk niepożądanych. Lokalność była zdominowana przez państwowość, dążono do ujednoczenia stylów życia, tradycji, kultury. W programach szkolnych treści regionalne były prawie nieobecne. Jeżeli je uwzględniano, to miały służyć asymilacji grup etnicznych czy regionalnych oraz kształtowaniu poczucia identyfikacji u mieszkańców z nowym miejscem zamieszkania, z nową „małą ojczyzną”¹. Identyczne programy nauczania w całym kraju służyły unifikacji społeczeństwa.

¹ J. Jerschina, T. Sołdra-Gwiżdż: *Rola szkoły w kształtowaniu świadomości narodowej młodzieży w warunkach pogranicza kulturowego*. „Kultura i Społeczeństwo” 1988, nr 4 (cz. 1); 1989, nr 1 (cz. 2); T. Sołdra-Gwiżdż: *Szkoła jako instytucja wpływająca na kształt więzi regionalnych*. Opole: Instytut Śląski, 1992.

Po roku 1989, wraz z upadkiem państwa totalitarnego, zaczęły się aktywizować społeczności lokalne, odżyły hasła regionalizmu, zaczęto „walczyć” o uwzględnienie w programach kształcenia specyfiki grup regionalnych, miejsca zamieszkania. Zdaniem Wojciecha Świątkiewicza, „regionalizm współczesny wyrasta z protestu przeciwko anonimowości życia społeczeństwa masowego dążącego do pozornego zacierania różnic między ludźmi i ich unifikowania oraz z chęci podmiotowego i imienne-go zarazem naznaczania swojej obecności w życiu społecznym. Zyskuje ona na aktualności w kręgach, pokoleniach, środowiskach; w okresach kryzysów i przełomów, kiedy świadomość identyfikacji ze społecznością »swoich« staje się ważnym kryterium podejmowanych przez człowieka działań społecznych i źródłem integracji osobowości. Jest ruchem ofensywnym na rzecz aktywnego współtworzenia dóbr kultury i włączania wartości regionalnych w kulturę narodową i obszar uniwersalnych wartości”².

Zainteresowanie teoretyków i badaczy problematyką regionalną, a w konsekwencji regionem i wszystkimi kwestiami z nim związanymi, w tym edukacją regionalną, zostało pobudzone także przez procesy globalizacji zachodzące w ostatnich dziesięcioleciach. Dodatkowym czynnikiem sprzyjającym odradzaniu się lokalności jest globalne społeczeństwo masowe, z którego niejako wyłoniła się ideologia lokalizmu, jako antynomia społeczeństwa globalnego. Coraz wyraźniej w rozwoju współczesnych społeczeństw uwidacznia się współwystępowanie dwóch tendencji: globalizacji i lokalności, a europejski proces zjednoczeniowy jest raczej „organizacją różnorodności” niż ekspansją jednolitości, co jeszcze bardziej pobudza specyficzne cechy społeczności lokalnych, sprzyja wzrostowi różnic kulturowych oraz przeciwstawianiu deterytorializacji jakościowo nowych procesów reterytorializacji³. Na określenie tego zjawiska społecznego Zygmunt Bauman wprowadził termin „glokalizacja”⁴, który stanowi zbitkę pojęciową dwóch procesów: globalizacji, czyli upowszechnienia, oraz lokalizacji, czyli skłonności do zamykania się w miejscach dostatecznie małych, aby można ich było bronić. Tendencje obronne są powszechne na całym świecie i objawiają się na rozmaitych poziomach życia społecznego, poczynając od fortyfikowania własnego domu, a na polityce migracyjnej kończąc.

² W. Świątkiewicz: *Region i regionalizm w perspektywie antropocentrycznego paradygmatu kultury*. W: *Regionalizm polski u progu XXI wieku*. Red. S. Bednarek et al. Ciechanów: KODRTK, 1994, s. 25.

³ S.P. Huntington: *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*. Przeł. H. Jankowska. Wyd. 5. Warszawa: „Muza”, 2003.

⁴ Z. Bauman: *Glokalizacja, czyli komu globalizacja, a komu lokalizacja*. „Studia Socjologiczne” 1997, nr 3.

Region to podstawowy obszar, w którym przebiega socjalizacja człowieka. W procesie socjalizacji rodzinnej i (przed)szkolnej dziecko poznaje zasoby kulturowe środowiska lokalnego, jego materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe. Dla młodego człowieka region jest określoną częścią świata, odznaczającą się swoistymi cechami, obszarem wyróżniającym się spośród innych regionów. Region to „obszar powierzchni ziemi o jednej lub więcej charakterystycznych właściwościach (przyrodniczych bądź będących rezultatem działalności człowieka), które nadają mu cechy jedności i wyróżniają spośród otaczających go obszarów. Stosownie do przyjętych kryteriów wydzielenia region może być określany jako kulturowy, gospodarczy, morfologiczny, przyrodniczy, fizjograficzny, polityczny itp. I może być identyfikowany poprzez pojedyncze, wielorakie lub ogólne (»totalne«) atrybuty”⁵. Wspomniane w przytoczonej definicji charakterystyczne cechy decydujące o jedności, unikatowości regionu są istotne dla człowieka, pozwalają mu bowiem identyfikować się z regionem. Wśród kryteriów wyróżniania regionu w socjologii wskazuje się na jego odrębność kulturową, jednolitość w więcej niż jednym aspekcie, poczucie odrębności mieszkańców regionu oraz występowanie centrum i zarysowanych granic regionu⁶.

Od dwudziestu pięciu lat możemy mówić o rewitalizacji regionów w Polsce. W wielu z nich, na skutek przemieszczeń ludności po II wojnie światowej, doszło do przerwania ciągłości kulturowej. Zaistniała zatem potrzeba rewitalizacji tradycji regionalnej, a nawet jej rekonstrukcji⁷. Na podstawie dostępnych źródeł, pamiątek, zdjęć, przekazów słownych odtwarzane są tradycje, następuje powrót do dawnych zwyczajów i obyczajów. Nawet jeśli takie działania są podejmowane okazjonalnie, to dla młodego pokolenia mają wymiar edukacyjny i stanowią istotny element w procesie budowania tożsamości regionalnej. Jako egzemplifikację czynności podejmowanych w celu rewitalizacji regionów można przywołać powstawanie skansenów, a nawet muzeów domowych, w których przechowuje się pamiątki z danego regionu, a w przypadku ich braku – odtwarza się je.

W innych regionach, tych zamieszkałych przez autochtoniczną ludność miejscową, w okresie Polski Ludowej często nie kultywowano lokalnych

⁵ M. Koter: *Region polityczny – geneza, ewolucja i morfologia*. W: *Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość. Zbiór studiów*. Red. K. Handke. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1993, s. 49–50.

⁶ A. Sakson: *Specyfika procesów społeczno-kulturowych społeczeństw postmigracyjnych*. W: *Tożsamość społeczeństwa Warmii i Mazur*. Red. B. Domagała, A. Sakson. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych, 1998, s. 8.

⁷ D. Kubinowski: *Rewitalizacja*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Red. T. Pilch. T. 5. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2006, s. 300.

czy regionalnych tradycji. W dzisiejszych czasach bywa, że młodzi ludzie, coraz bardziej świadomi potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego regionu, prowadząc wywiady z osobami ze starszego pokolenia, nosicielami miejscowej tradycji, zgłębiają ją i podejmują działania mające na celu jej ocalenie. Zakładają zespoły folklorystyczne, dbają o wierne odtwarzanie strojów, śpiewanych tekstów i obrzędów. Wyjątkowo nasycone muzeami rodzinnymi są na Śląsku Cieszyńskim miejscowości Koniaków, Jaworzynka, Istebna; miejscowości te i ich okolice są nazywane zagłębieniem małych muzeów.

Pojęcie rewitalizacji tożsamości regionalnej możemy rozpatrywać nie tylko na poziomie regionów, lecz także na poziomie jednostek. Możemy zatem mówić o wymiarze społecznym i indywidualnym rewitalizacji.

Wymiar kulturowy regionu, stanowiący o jego specyfice, a nawet wyjątkowości, to dla dzieci i młodzieży podstawa budowania poczucia przynależności i własnej odrębności. Potwierdzenie tego znajdujemy w teorii tożsamości społecznej Henri Tajfela, który proponuje spojrzenie na tożsamość jednostki z perspektywy zarówno społecznej, jak i jednostkowej. Punktem wyjścia prowadzonych przez tego psychologa społecznych rozważań jest założenie, że tożsamość – jej doświadczanie, wysiłek samookreślenia – wiąże się z jednej strony z procesem stawania się i wyboru siebie, a z drugiej z wpisaniem w jakiś rodzaj kulturowego porządku, w którym jednostka trwa, a który daje jej poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa. Tożsamość jest budowana na bazie uznania pewnego systemu wartości istotnych dla danej sfery życia społecznego, na przykład rodzinnego, religijnego, etnicznego. Wywodzi się z wiedzy na temat własnej grupy (rodzinnej, religijnej, regionalnej), jej historii, roli, powołania. Tożsamości towarzyszy także element samooceny budowanej w kontakcie z inną kulturą, akceptacji własnych norm i wartości. Henri Tajfel tożsamość społeczną jednostki rozumie jako „część posiadanej przez jednostkę koncepcji siebie, która wyrasta z jej [jednostki – B.G.] wiedzy o uczestnictwie w różnego typu grupach społecznych wraz z wartościującym i emocjonalnym znaczeniem, jakie ma dla niej [jednostki – B.G.] ta przynależność”⁸.

Ożywienie w regionach, w których kultywuje się lokalne tradycje, sprawiło, że nastąpił widoczny wzrost swobody wyrażania tożsamości regionalnej, a nawet podkreślenia odrębności kulturowej. Wcześniej noszenie strojów regionalnych wydawało się nienowoczesne, czasami wręcz śmieszne; teraz zapanowała moda na *folk*: w sposobie ubierania, muzy-

⁸ H. Tajfel: *Introduction*. In: *Social Identity and Intergroup Relations*. Ed. H. Tajfel. Cambridge 1982, s. 2 – cyt. za: R. Szwed: *Tożsamość a obcość kulturowa. Studium empiryczne na temat związków pomiędzy tożsamością społeczno-kulturalną a stosunkiem do obcych*. Lublin: Wydawnictwa KUL, 2003, s. 33.

ce, a nawet we wzornictwie. Jednostkowe samookreślenia są wzmacniane przez organizacje lokalne i regionalne skupiające ludność rodzimą, wspierające rozwój kultury regionalnej i tę kulturę promujące. Organizacje lokalne, ruchy i partie regionalne zaczęły odwoływać się do tradycji regionalnych i domagają się większej niezależności od władz centralnych czy nawet autonomii dla swoich regionów. Odżyły dość mocno ugruntowane, między innymi przez zabory, tradycje dzielnicowe. Wyostrzyły się różnice pomiędzy poszczególnymi regionami, pomijane wcześniej ze względów ideologicznych.

Na obszarach jednorodnych więz z regionem wyrasta z kultury społeczności lokalnej, natomiast na terenach mieszanych identyfikacja regionalna osadzona jest na wielokulturowości. Dotyczy to zwłaszcza obszaru Śląska (Cieszyńskiego, Dolnego, Górnego, Opolskiego), Kaszub, Warmii i Mazur, Zagłębia. Specyfika terenów zróżnicowanych kulturowo sprawia, że ludność je zamieszkująca podlega najróżniejszym wpływom wielokulturowego otoczenia; dzięki temu jest ona bogatsza duchowo, bardziej otwarta, tolerancyjna niż ludzie żyjący w środowisku jednorodnym, a tym samym bardziej zamkniętym.

Wspomniana odrębność kulturowa regionu stanowi dla młodego człowieka podstawę budowania tożsamości w jej czterech aspektach: poczuciu odrębności, ciągłości, identyczności i integralności⁹. Aspekty te mają swój wymiar nie tylko jednostkowy, lecz także społeczny – obejmują związki jednostki z innymi ludźmi, dając jej poczucie osadzenia w jakiejś większej całości, pochodzenia skądś i od kogoś, poczucie zakorzenienia, bycia nośnikiem jakiejś tradycji, wiedzy i doświadczenia przekazywanych przez poprzednie pokolenia. To poczucie umiejscowienia w jakiejś strukturze społecznej, która ma swoją historię, nadal się przekształca, rozwija i ma swoją przyszłość, to podstawa poczucia bezpieczeństwa społecznego, budowanego na poczuciu przynależenia do kogoś i do czegoś¹⁰.

Poczucie odrębności i kultura regionalna mieszkańców danego regionu odróżniają ich w zasadniczy sposób od mieszkańców obszarów sąsiednich. Członkowie zbiorowości, przejawiając poczucie więzi ze swoim regionem, odczuwają dystans w stosunku do mieszkańców innych regionów. Na bazie przekonania o wyjątkowości swojego regionu, a tym samym o własnej wyjątkowości mogą budować tożsamość regionalną.

Omawiane procesy wzmacnia przywołana wcześniej globalizacja. Chcąc uniknąć unifikacji, ludzie podejmują działania mające na celu ożywienie tożsamości regionalnej, bo to dzięki niej człowiek może się odróżniać od in-

⁹ A.I. Brzezińska: *Dzieciństwo i dorastanie: korzenie tożsamości osobistej i społecznej*. W: *Edukacja regionalna*. Red. A.W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 55.

¹⁰ *Ibidem*, s. 57.

nych. Rosnące zapotrzebowanie na dyskurs tożsamościowy wynika także z przyspieszonej indywidualizacji i bezprecedensowej ruchliwości współczesnych ludzi. W kontekście tożsamości zbiorowej wskazuje się na renesans regionalności, etniczności, zmierzch idei państwa narodowego, uznanie dla zasady wielokulturowości, nowe ruchy społeczne, bunt przeciwko kolonializmowi oraz wewnętrznemu kolonializmowi, feminizm i inne¹¹.

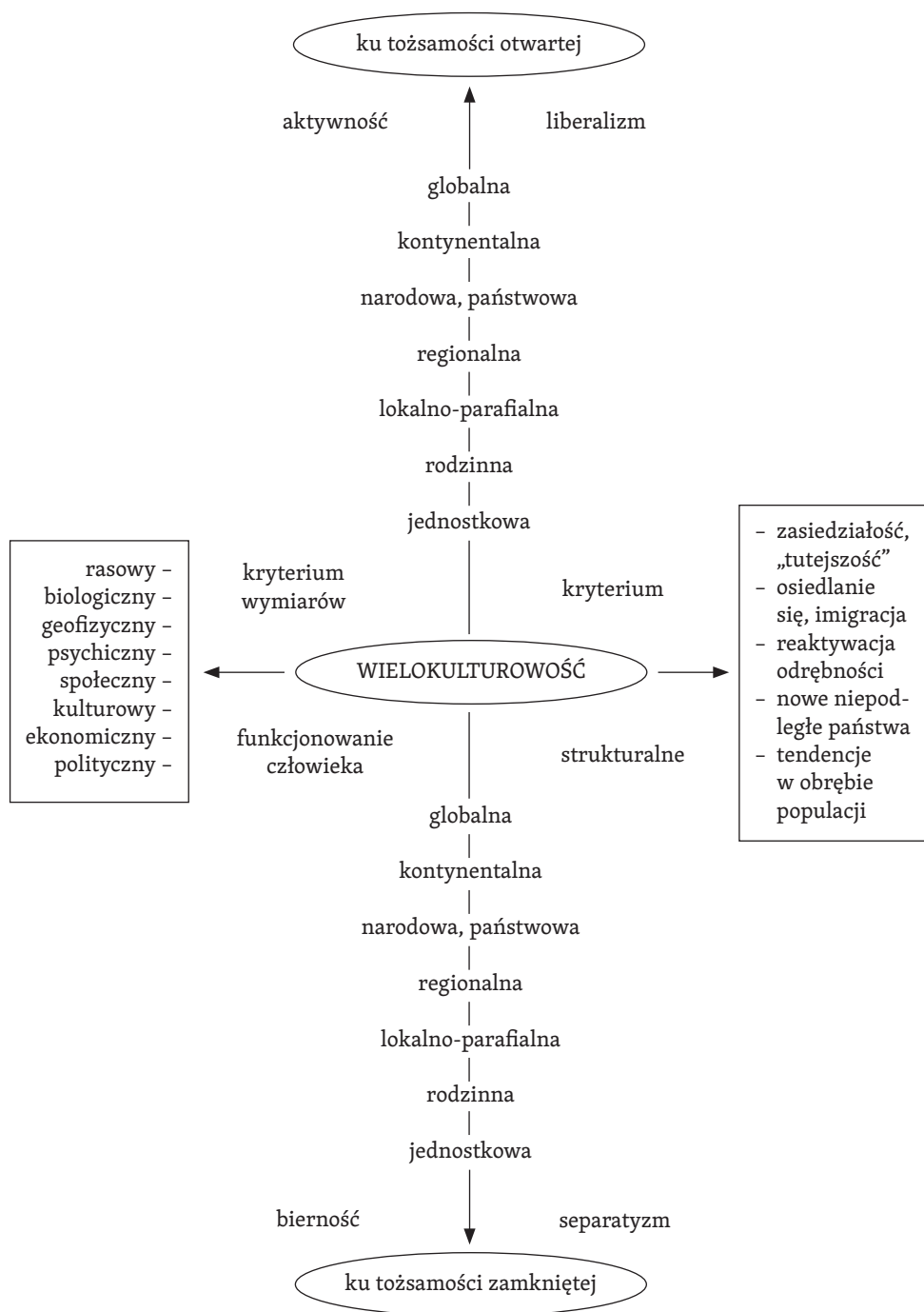
Wyniki dotychczasowych badań wskazują, że na terenach zróżnicowanych kulturowo młodzież przejawia wielowymiarową tożsamość budowaną na bazie tożsamości regionalnej¹². Warto w tym miejscu przypomnieć definicję tożsamości zaproponowaną przez Jerzego Nikitorowicza, który pojmuje ją jako „zbiór charakterystycznych właściwości o różnej jakości układających się w zachodzące na siebie i uzupełniające się wzajemnie płaszczyzny, pomiędzy które wkracza kultura i edukacja w postaci pneumatoforów (wartości, tradycji, norm, prawa, obyczajów, rytuałów itp.), ingerując i przenikając wszystkie płaszczyzny tożsamości i jednocześnie chroniąc ich odrębność przed wstrząsami i konfliktami oraz zapewniając ich ustawiczne trwanie i rozwój”¹³. Wśród kolejnych płaszczyzn tożsamości autor definicji wymienia tożsamość jednostkową, rodzinną, lokalno-parafialną, regionalną, narodową/państwową, kontynentalną oraz globalną. Świadomość istnienia owych płaszczyzn tożsamości jest „wynikiem kontaktu z inną grupą, sposobem określania samego siebie poprzez przynależność do różnego typu grup społecznych”¹⁴ (rys. 1).

¹¹ J. Szacki: *O tożsamości (zwłaszcza narodowej)*. „Kultura i Społeczeństwo” 2004, nr 3, s. 11-12.

¹² B. Grabowska: *Tożsamość narodowa młodzieży na pograniczu cieszyńskim w sytuacji zmiany społecznej*. W: *Z teorii i praktyki edukacji międzykulturowej*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn-Warszawa: Uniwersytet Śląski w Katowicach. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji-Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, 2006; A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska: *Dynamika kształtowania się tożsamości młodzieży – ku tożsamości wzbogaconej*. W: *Poczucie tożsamości i stosunek młodzieży do wybranych kwestii społecznych – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn-Warszawa-Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009; B. Grabowska: *Poczucie tożsamości młodzieży uczącej się w szkołach z polskim językiem nauczania na Białorusi, Ukrainie i w Republice Czeskiej – studium porównawcze*. Katowice-Toruń: Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego-Wydawnictwo Adam Marszałek, 2013.

¹³ J. Nikitorowicz: *Kreowanie tożsamości dziecka*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005, s. 83.

¹⁴ J. Nikitorowicz: *Wielopłaszczyznowa i ustawicznie kreująca się tożsamość w społeczeństwie wielokulturowym a edukacja międzykulturowa*. W: *Kultury tradycyjne a kultura globalna, konteksty edukacji międzykulturowej*. Red. J. Nikitorowicz, M. Sobiecki, D. Misiejuk. T. 1. Białystok: „Trans Humana”, 2001, s. 19.

Rys. 1. Wielokulturowość i wielopłaszczyznowa tożsamość w ujęciu Jerzego Nikitorowicza
 Źródło: J. Nikitorowicz: *Wielopłaszczyznowa i ustawicznie kreująca się tożsamość w społeczeństwie wielokulturowym a edukacja międzykulturowa*. W: *Kultury tradycyjne a kultura globalna, konteksty edukacji międzykulturowej*. Red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, D. Misiejuk. T. 1. Białystok: „Trans Humana”, 2001, s. 19.

Tożsamość lokalno-parafialna i regionalna stanowią bazę, na której są budowane kolejne płaszczyzny identyfikacji człowieka – tożsamość narodowa/państwowa, kontynentalna oraz globalna. Kolejne identyfikacje nie oznaczają, że jednostka zatracą swą tożsamość regionalną i narodową, wręcz przeciwnie, ma możliwość wzbogacania własnej tożsamości, bo zwiększa się wybór elementów, które może włączyć do swej tożsamości pojmowanej jako suma wszystkich identyfikacji. Badania prowadzone w ostatnich latach¹⁵ potwierdzają tezę Milтона Gordona o „możliwości istnienia wielu »warstw tożsamości«, które niejako otaczają osobowość i które nie układają się w osobne, pojedyncze warstwy, ale są ich kombinacjami. Zazwyczaj znaczące elementy stanowią kompleks oznak i symboli, który można nazwać obrazem samego siebie”¹⁶.

Rewitalizacji tożsamości regionalnej sprzyja rozwój edukacji regionalnej, rozumianej jako projekt „nakierowany na człowieka”, którego region, „świat życia” znajduje się w sytuacji ciągłego stawania się¹⁷. Tak rozumianą edukację regionalną Kazimierz Kossak-Główczewski traktuje jako „powrót do domu, do źródeł życia każdego człowieka, do źródeł jego etyki i jego języka, a więc do źródeł kultury domowej, lokalnej i regionalnej, narodowej i ogólnoludzkiej”¹⁸. Autor w edukacji regionalnej widzi miejsce dla aktywności uczniów wyrażającej się w doborze przez nich wartości i treści regionalnych o charakterze ogólnoludzkim celem przekazania ich następnemu pokoleniu jako wartości kulturowej. Zatem edukacja regionalna przybiera w praktyce postać emancypacyjno-krytyczną: wartością jest tutaj osoba i mała grupa będące w świecie ludzkim. Gdy sięgniemy do ideologii postmodernizmu, możemy powiedzieć, że edukacja regionalna uznaje różnice kulturowe i opozycje wobec grup dominujących za niezbędny warunek zmiany paradygmatycznej i społecznej¹⁹.

¹⁵ J. Nikitorowicz: *Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości*. Białystok: „Trans Humana”, 2000; B. Grabowska: *Poczucie tożsamości młodzieży uczącej się w szkołach z polskim językiem nauczania na Białorusi, Ukrainie i w Republice Czeskiej...*

¹⁶ M. Gordon: *Assimilation in American Life. The Role of Race, Religion, and National Origin*. New York – cyt. za: J. Nikitorowicz: *Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej...*, s. 26–27.

¹⁷ K. Kossak-Główczewski: *Edukacja regionalna a regionalizacja nauczania jako odmiany racjonalności (pytania o szansę dekolonizacji poprzez edukację)*. W: *Społeczności pogranicza, wielokulturowość, edukacja*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska. Cieszyn-Warszawa: Uniwersytet Śląski. Filia. Instytut Pedagogiki-Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, 1996, s. 115.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ K. Kossak-Główczewski, W. Frankiewicz: *Edukacja regionalna i alternatywna. Założenia i program pierwszego Podyplomowego Studium Edukacji Regio-*

Edukacja regionalna ma często swoje początki w środowisku rodzinnym. Dziadkowie i rodzice zapoznają dziecko między innymi z historią rodziny, rodzinnymi tradycjami, uczą mówić gwara. Następnie w ramach edukacji regionalnej prowadzonej w przedszkolu i szkole dziecko niezwiązane jeszcze emocjonalnie z regionem ma możliwość poznania jego przeszłości, kultury, przyrody. Wiedza o dorobku poprzednich pokoleń, o dziedzictwie kulturowym regionu ułatwia proces zakorzenienia człowieka w „małej ojczyźnie”. W toku edukacji przedszkolnej i szkolnej dzieci od najmłodszych lat poznają najbliższe środowisko życia. Uczniowie wyższych klas, uczestnicząc w zajęciach z edukacji regionalnej, mają możliwość kształtowania swojej tożsamości społecznej i kulturowej na różnych poziomach, w wymiarach rodzinnym, lokalnym, regionalnym, etnicznym, narodowym czy wreszcie europejskim i globalnym. Edukacja regionalna stwarza bezpieczne warunki dla kształtowania się tożsamości jednostkowej i wspólnotowej, gdyż jest prowadzona w poszanowaniu różnic, w duchu otwartości na drugiego człowieka.

Treści przekazywane w ramach edukacji regionalnej mają wzmacniać poczucie tożsamości kulturowej, regionalnej, historycznej, etnicznej i narodowej, a tym samym przygotowywać do kształtowania na dalszych etapach edukacji poczucia tożsamości globalnej. Edukacja regionalna jest niezwykle ważna – służy nie tylko poznaniu przez uczniów własnej tożsamości, lecz także kształtowaniu postaw tolerancyjnych, otwartych, nastawionych na pluralizm, na rozumienie i akceptację różnych kultur. Kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej stanowi również podstawę zaangażowania się w funkcjonowanie na rzecz własnego środowiska lokalnego²⁰.

W procesie socjalizacji dziecko poznaje podstawowe wartości rdzenne (język matczyny, wyznawaną religię, genealogię historyczną, tradycję, obyczaje, zasady i normy zachowań w „ojczyźnie prywatnej”). Wartości te stanowią podstawę prowadzenia edukacji w mezostrukturach (narodowej, państwowej), a następnie w wymiarze edukacji kontynentalno-światowej²¹. Jak zauważa Jerzy Nikitorowicz, edukacja ma tym większy zasięg i zakres, im bardziej jest nasycona lokalnością.

Tożsamość regionalna stanowi kotwicę ludzkiej tożsamości. Ewa Ogrodzka-Mazur rozumie ideę edukacji regionalnej jako „podstawę do podejmowania zadań pedagogicznych zmierzających do pełniejszego

nalnej i Alternatywnej w Uniwersytecie Gdańskim. W: *Spółeczności pogranicza, wielokulturowość, edukacja...*, s. 195–196.

²⁰ P.P. Petrykowski: *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika – Wydawnictwo, 2003, s. 180.

²¹ J. Nikitorowicz: *Edukacja regionalna na pograniczach*. W: *Edukacja regionalna...*, s. 102.

poznania dziedzictwa kulturowego, kształtowania w uczniach poczucia własnej tożsamości, uwypuklenia wartości tkwiących we własnym regionie w wymiarze wartości ogólnoludzkich, pogodzenia postaw regionalistycznych z postawą uniwersalizmu”²². Dlatego też należy dbać o to, aby dzieci i młodzież miały możliwość wrastania w region, jego poznawania.

Bibliografia

- Bauman Z.: *Glokalizacja, czyli komu globalizacja, a komu lokalizacja*. „Studia Socjologiczne” 1997, nr 3.
- Brzezińska A.I.: *Dzieciństwo i dorastanie: korzenie tożsamości osobistej i społecznej*. W: *Edukacja regionalna*. Red. A. W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Giddens A.: *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Przeł. A. Szulżycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
- Gordon M.: *Assimilation in American Life. The Role of Race, Religion, and National Origin*. New York. Za: J. Nikitorowicz: *Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości*. Białystok: „Trans Humana”, 2000.
- Grabowska B.: *Poczucie tożsamości młodzieży uczącej się w szkołach z polskim językiem nauczania na Białorusi, Ukrainie i w Republice Czeskiej – studium porównawcze*. Katowice–Toruń: Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego–Wydawnictwo Adam Marszałek, 2013.
- Grabowska B.: *Tożsamość narodowa młodzieży na pograniczu cieszyńskim w sytuacji zmiany społecznej*. W: *Z teorii i praktyki edukacji międzykulturowej*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn–Warszawa: Uniwersytet Śląski w Katowicach. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji–Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, 2006.
- Huntington S.P.: *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*. Przeł. H. Jankowska. Wyd. 5. Warszawa: „Muza”, 2003.
- Jerschina J., Sołdra-Gwiżdż T.: *Rola szkoły w kształtowaniu świadomości narodowej młodzieży w warunkach pogranicza kulturowego*. „Kultura i Społeczeństwo” 1988, nr 4 (cz. 1); 1989, nr 1 (cz. 2).
- Kossak-Główczewski K.: *Edukacja regionalna a regionalizacja nauczania jako odmiany racjonalności (pytania o szansę dekolonizacji poprzez edukację)*. W: *Społeczności pogranicza, wielokulturowość, edukacja*. Red. T. Le-

²² E. Ogrodzka-Mazur: *Regionalizm w procesie edukacji szkolnej*. W: *Szkoła na pograniczach*. Red. T. Lewowicki, przy współudziale A. Szczurek-Boruty. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2000, s. 93.

- wowicki, B. Grabowska. Cieszyn–Warszawa: Uniwersytet Śląski. Filia. Instytut Pedagogiki–Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, 1996.
- Kossak-Główczewski K., Frankiewicz W.: *Edukacja regionalna i alternatywna. Założenia i program pierwszego Podyplomowego Studium Edukacji Regionalnej i Alternatywnej w Uniwersytecie Gdańskim*. W: *Społeczności pogranicza, wielokulturowość, edukacja*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska. Cieszyn–Warszawa: Uniwersytet Śląski. Filia. Instytut Pedagogiki–Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, 1996.
- Koter M.: *Region polityczny – geneza, ewolucja i morfologia*. W: *Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość. Zbiór studiów*. Red. K. Handke. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1993.
- Kubinowski D.: *Rewitalizacja*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Red. T. Pilch. T. 5. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak, 2006.
- Nikitorowicz J.: *Edukacja regionalna na pograniczach*. W: *Edukacja regionalna*. Red. A.W. Brzezińska, A. Hulewska, J. Słomska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Nikitorowicz J.: *Kreowanie tożsamości dziecka*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005.
- Nikitorowicz J.: *Młodzież pogranicza kulturowego Polski, Białorusi i Ukrainy wobec integracji europejskiej. Tożsamość, plany życiowe, wartości*. Białystok: „Trans Humana”, 2000.
- Nikitorowicz J.: *Wielopłaszczyznowa i ustawicznie kreująca się tożsamość w społeczeństwie wielokulturowym a edukacja międzykulturowa*. W: *Kultury tradycyjne a kultura globalna, konteksty edukacji międzykulturowej*. Red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, D. Misiejuk. T. 1. Białystok: „Trans Humana”, 2001.
- Ogrodzka-Mazur E.: *Regionalizm w procesie edukacji szkolnej*. W: *Szkoła na pograniczach*. Red. T. Lewowicki, przy współudziale A. Szczurek-Boruty. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2000.
- Petrykowski P.P.: *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika – Wydawnictwo, 2003.
- Sakson A.: *Specyfika procesów społeczno-kulturowych społeczeństw postmigracyjnych*. W: *Tożsamość społeczeństwa Warmii i Mazur*. Red. B. Domańska, A. Sakson. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych, 1998.
- Sołdra-Gwiżdż T.: *Szkoła jako instytucja wpływająca na kształt więzi regionalnych*. Opole: Wydawnictwo Instytut Śląski, 1992.
- Smolicz J.J.: *Kultura i nauczanie w społeczeństwie wieloetnicznym*. Przeł. E. Grabczak-Ryszka. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990.
- Szacki J.: *O tożsamości (zwłaszcza narodowej)*. „Kultura i Społeczeństwo” 2004, nr 3.
- Szczurek-Boruta A., Grabowska B.: *Dynamika kształtowania się tożsamości młodzieży – ku tożsamości wzbogaconej*. W: *Poczucie tożsamości*

i stosunek młodzieży do wybranych kwestii społecznych – studium z pogranicza polsko-czeskiego. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn–Warszawa–Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2009.

Szwed R.: *Tożsamość a obcość kulturowa. Studium empiryczne na temat związków pomiędzy tożsamością społeczno-kulturalną a stosunkiem do obcych*. Lublin: Wydawnictwa KUL, 2003.

Świątkiewicz W.: *Region i regionalizm w perspektywie antropocentrycznego paradygmatu kultury. W: Regionalizm polski u progu XXI wieku*. Red. S. Bednarek et al. Ciechanów: KODRTK, 1994.

Barbara Grabowska

Revitalization of Regional Identity

Summary: The author of the article raises the issue of the revitalization of regions and regional identity in Poland after 1989. She points to the need for providing regional education understood as a project “aimed at a person”. In the course of this project, the person will have the opportunity to cognize and shape themselves, build their identity. The author stresses the importance of the process of taking root in the “little homeland” as a basis for multidimensional identity.

Key words: regional education, region, revitalization, regional identity

Barbara Grabowska

Die Revitalisierung der regionalen Identität

Zusammenfassung: In ihrem Artikel befasst sich die Verfasserin mit der Revitalisierung von Regionen und von der regionalen Identität in Polen nach 1989. Sie behauptet, dass es sinnvoll wäre, eine regionale Ausbildung als einen „auf den Menschen gerichteten“ Entwurf einzuführen. Im Rahmen des Entwurfes würde der Mensch die Möglichkeit haben, sich selbst kennen zu lernen und zu bilden, seine Identität zu schaffen. Die Verfasserin hebt hervor, dass es sehr wichtig sei, dass der Mensch in seiner „kleinen Heimat“ – als der Grundlage für mehrdimensionale Identität verwurzelt ist.

Schlüsselwörter: regionale Ausbildung, Region, Revitalisierung, regionale Identität